

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд за получаване на образователна и научна степен “доктор” по научната специалност 05.12.01 „Организация и управление на Въоръжените сили”

Автор на дисертационния труд: контраадмирал Николай Иванов Николов

Тема на дисертационния труд: “Стратегическо планиране и трансформация на Въоръжените сили”

Рецензент: кап. I ранг Боян Кирилов Медникаров, професор, д.в.н.

В представения дисертационен труд се изследва научен проблем с безспорна актуалност за българската военна наука и пряко свързан с протичащите процеси на трансформация в обществото ни. Това е феноменът *трансформация*, чието научно обосноваване е сред най-сериозните предизвикателства за изследователите, в т. ч. и за специалистите, работещи през последното десетилетие по проблемите на националните системи за сигурност.

Отсъствието на подходяща теория и практика на управление на процеса на трансформация и обусловеното от този факт изоставане на промените в някои от най-значимите сфери на функциониране на нашето общество създават обективни предпоставки за несправяне с голяма част от новите предизвикателства, рискове и заплахи за сигурността в съвременната епоха. Очевидната недостатъчност на адекватно знание, текущи способности и добри управленски практики на съвременните системи за сигурност показва, че те се нуждаят от радикални промени, в т. ч. от нова нормативна база, нова култура, по-ефективни структури на способностите и управлението, различни от досегашното им поведение.

В този смисъл темата на предложения дисертационен труд е изключително актуална. Тя има не само теоретична, но и подчертано научно-приложна значимост и поради факта, че докторантът обосновава и практически решава концептуални и организационни въпроси, свързани с изследваната проблематика.

Степената и мащабът на актуалността на разглеждания проблем в дисертационния труд се определят от:

- отсъствието на единно разбиране за основните понятия, свързани с процеса на трансформация и планиране на развитието на Въоръжените сили (ВС);

- наличието на прекалено голямо разнообразие от възгледи за технологиите на промяната на системата за национална сигурност в световен мащаб, някои от които противоречиви, което затруднява синтезирането на ефективна концептуална рамка¹ за трансформирането на националната система за сигурност в променената ѝ среда за функциониране;

- липсата на конкретен опит на органите за стратегическо управление в сферата на отбраната при реализирането на научно обоснован подход в процесите на планирането на развитието на ВС.

Дисертантът познава задълбочено и многостранно състоянието на дефинирания проблем. Той показва много добри знания за:

- същността на понятието „национална сигурност“;
- динамиката на средата за сигурност и факторите, които я определят;

- състоянието на проблема за стратегическото планиране на развитието на ВС.

Показателен за тази констатация е анализът на добре подбраните многобройни наши и чуждестранни теоретични източници, свързани не само с проблематиката на националната сигурност и процесите на трансформация на системата за нейната защита, но и с други области на теорията и практиката. Потвърждение за компетентността на докторанта е и фактът, че той в продължение на три години е изпълнявал длъжността „директор на Дирекция „Стратегическо планиране“ в ГЩ на БА“, придобивайки ценен опит.

За извеждане на проблемите в изследването докторантът **е изучил основните нормативни документи и други литературни източници** по проблема (82 публикации и 11 интернет източника). Анализът, на който те са подложени, е резултатен и подпомага изпълнението на поставените изследователски задачи. Докторантът е успял да се ориентира в огромния информационен поток, свързан с изследвания проблем, и сполучливо да използва онези от източниците, които в най-голяма степен допринасят за решаването на поставените задачи. Без никакви съмнения, в предлагания

---

¹ Понятието концептуалната рамка би следвало да се разглежда като система от взаимносвързани понятия, идеи, концепции, изследователски методи и подходи, стоящи в основата на решаването на конкретен проблем от практиката. – Бел. авт.

дисертационен труд е осъществен най-системният за условията на Р България анализ на еволюцията на възгледите за трансформацията на системата за национална сигурност².

При формулирането на научния проблем, съставните му подпроблеми са разкрити правилно, като приетата научна цел „...разработване на научнообоснован и адаптивен подход за стратегическо планиране на трансформацията на Въръжените сили...” и съставните ѝ задачи са обвързани с конкретната проблематика на разработката. Предметът на изследване е разработен в необходимата дълбочина и в коректно определени граници на изследването. Изследователските задачи на разработката са решени в необходимата степен за достигане на поставената цел.

Избраната **методика за изследване** включва различни изследователски подходи и осигурява постигането на формулираните цел и задачи. В изследването си авторът на дисертационния труд е приложил системния подход, използвайки системния анализ. Всички останали методи и подходи са прилагани в рамките и чрез системния подход, гарантиращ най-верния и сигурен начин за постигане на реални положителни резултати. Авторът показва задълбочено владение на системния подход и системния анализ, както и на всички други методи, които са използвани за изследване и решаване на множество частни проблеми.

Аналитичната характеристика на основната част на дисертационния труд е основание за положителна оценка както на достоверността му, така и на актуалността на приносите му. В структурен аспект той се състои от увод, три глави, обобщени изводи от решаването на изследователските задачи, заключение и списък на използваната литература. Съдържанието е представено в ясна логическа последователност и е подкрепено от коректни изводи, които напълно обслужват целта на изследването и начина на изложение на тезата.

В първа глава на дисертационния труд „**Процесът на трансформация във Въръжените сили**” са решени първата и втората изследователски задачи. Обобщената теза, която авторът издига при решаването им е схващането за трансформацията като „...процес на непрекъсната адаптация към динамиката и спецификата на средата за сигурност, в който се залага на идеята за поддържане на динамичен баланс между, от една

---

² В тази връзка може да се направи сравнение с дисертационния труд за получаване на научната степен “доктор на военните науки” по научната специалност 05.12.02. “Военнополитически проблеми на сигурността” на тема “Управление на трансформацията на системата за сигурност” с автор полк. д-р Митко Русев Стойков. – Бел. авт.

страна, степента на проявление на факторите, застрашаващи сигурността, а от друга – способностите за въздействие срещу тях...”.

При решаването на **първата научноизследователска задача** са анализирани развитието на идеята за трансформация и спецификата на нейното съдържание в различни икономически и военни организации, в т. ч. НАТО и ВС на Р България. Формулирана е тезата, че трансформацията е процес на адаптиране на структурата на системата към условията на средата, като по отношение на организациите това понятие се свързва с реализирането на контрол върху прехода. Разкрити са водещите мотиви на трансформацията, а именно - запазването на удовлетворяващото и промяна на незадоволителното “*status quo*”.

От гледна точка на икономическите организации, трансформацията се разглежда като комбинация от реактивни и проактивни аспекти и включва идеята за активно формиране на средата според наличните възможности за контрол на процесите в нея.

В сектора за сигурност тя се свързва със запазването на достигнато ниво на международна сигурност, в съчетание със запазването на вътрешната среда на стабилност и добиване на нови способности за противодействие на еволюираните заплахи. На тази основа са разгледани и функциите на двете съюзни командвания на НАТО. Авторът, освен че акцентира върху неизбежността и необходимостта от трансформацията, подчертава и съществения проблем за адаптирането на системите за сигурност в динамична среда – изчерпването на адекватността на способностите във времевата перспектива.

Потвърждава се тезата, че за Р България процесът на трансформация, освен че е взаимствен като идея, е наложен от процесите на европейската интеграция. Авторът посочва, че тази идея е силно политизирана, което води до неразбиране на процеса и до недостатъчна експертиза. Разкрити са съществени проблеми по отношение на теорията и практиката на трансформационните процеси.

При решаването на **втората научноизследователска задача** са изследвани характеристиките и тенденциите на протичащите в средата за сигурност процеси и се разкрива логичната им връзка със свързаните процеси на трансформация. В основата на анализа е тезата, че в националния сектор за сигурност е налице непълноценно възприемане на идеята за трансформация – теза, която авторът обосновава чрез проследяване на промените в схващанията за националната сигурност и тяхната интерпретация в документите, регламентиращи стратегическото изграждане и използване на ВС.

В изследването се разкрива тенденцията за разширяващото се разбиране за понятието „национална сигурност”, при което към традиционния

възглед се добавят сферите на индивидуалната безопасност и икономическата свобода, които имат нарастващ приоритет по отношение на сигурността на държавата. Доказано е, че това, от своя страна, налага задълбочаване на интегралния характер на системата за национална сигурност и поставя с особена острота проблемите на съгласуваното функциониране на нейните компоненти. Дефинирани са целесъобразни изводи както за необходимостта функционирането на системата за национална сигурност да се оценява с многокомпонентни критерии за качество, така и за високата степен на неопределеност и непредсказуемост на процесите в средата за сигурност. При това, като основен проблем за сигурността е определена именно „познаваемостта” на тези процеси.

Анализирани са процесите на еволюция на негативните за националната сигурност фактори, като се прави изводът, че ограниченото познание на средата е заложено в процеса на еволюция на определящите я негативни фактори. Като сериозно предизвикателство за системата е определена необходимостта от нейното адаптиране към широк спектър от условия на функциониране, вкл. и с възможност за рязка промяна на целите на функциониране.

Във втора глава „Организационно планиране на Въоръжените сили” е решена третата изследователска задача. Авторът издига тезата, че е възможно генериране на единен подход за планиране във ВС, което ще позволи разрешаване на част от проблемите по трансформацията им. За нейната защита на първо място той разкрива спецификата на планирането във военните организации, отстоявайки позицията, че съдържанието на основната управленска функция „планиране” се заключава в избор на желано крайно състояние в пространството и разработване на траектория за достигането му. Внимание заслужава и логичният преход към извода, че *„...процесът на планиране може да се представи и като процес на трансформиране на стратегическите схващания до операционни действия...”*.

Изследването на спецификата на планиране на военните организации се базира на класическия модел на стратегическо планиране, възприет в мениджмънта, като се достига до извода, че военното планиране във висока степен разчита на прилагането на планиращи модели, тясно обвързани с логиката на системния анализ при генериране на системно решение при проектирането и създаването на изкуствена организационна система. Нещо повече - тази логика се ползва за решаването на разнотипни задачи, вариращи в широкия диапазон от планиране на използването до планиране на изграждането.

В трета глава „Планиране на трансформацията на Въоръжените сили” се решава четвъртата изследователска задача, като основният акцент е поставен на оптимизирането на съществуващите модели за стра-

тегическо планиране в направлението трансформация на необходимите способности и адаптирането им към спецификата на процесите на трансформация във ВС. Тук са използвани резултатите от решаването на предходните задачи и се формирани главните приноси на научния труд. По същество се поставят основите на концептуалната рамка на трансформационното планиране, като се прави ясно разграничение между целевото и трансформационното планиране.

Поставяйки акцент върху трансформационното планиране, което се превръща във водещо в условията на съвременната висока неопределеност на заплахите за сигурността, авторът подчертава прехода от времето на блоковото противопоставяне, когато противникът бе конкретен, потенциалните заплахи - ясни, възможните сценарии – обозрими, а целевото планиране - смислено и необходимо, към съвременното състояние, когато, за да се гарантира възможността ВС да изпълняват своето предназначение, е необходимо планиране на изграждането, поддържането и развитието на способности за справяне с всяка от голямото множество възможни заплахи.

Авторът разкрива възможностите за прилагане на конкретни модели на планиране и, в частност, прилагането на „Метода на балансираните показатели за ефективност” (Balanced scorecard) на Нортън и Каплан.

Доколкото са формулирани две възможни алтернативи за преодоляване на проблема с „липсата на трансформационни мотиви” в процеса на стратегическо планиране, се лансира идеята за надграждане на съществуващия модел за стратегическо планиране в аспектите на трансформационното, като за целта се предлага в съществуваща система за военно планиране на стратегическото и оперативното ниво да се въведат техники, целящи въвеждане на трансформационен мотив.

Безспорно достижение на дисертанта е създаването и предлагането на ясен логически модел на трансформационно планиране, което той представя като системен анализ и в условията на висока неопределеност на целите. Освен това, с ползването на така дефинираната идейна рамка на трансформационното планиране, авторът представя:

- вариант за оптимизация на модела за планиране на способности;
- възможности за оптимизиране на процеса на назначаване на цели по перспективи на предназначението на силите;
- възможности за внедряване на моделите за трансформационно планиране в съществуващата практика на подготовката на силите, по пътя на адаптирането на използваните понастоящем методи, което ще съхрани полезния опит в подготовката на щабовете, като допълни и развие използваните методи.

Направените в заключението общи изводи са прецизно и логично изведени.

Получените научни резултати са основание да бъдат формулирани следните съществени **научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд**, които обогатяват концептуалната рамка за трансформирането на националната система за сигурност в променената ѝ среда за функциониране:

1. Направен е критичен анализ на процеса на трансформация на системата за сигурност и са изведени постановки за конкретни методи на прилагането му във ВС на Р България.

2. Доразвити са схващанията за процеса на трансформация, военното управление и, в частност – планирането, както и по отношение на спецификата на военните организации.

3. Разработен е и предложен модел на трансформационно планиране за ВС, като интерпретация на системния подход.

4. Предложено е оптимизиране на модела за планиране на способностите на Въоръжените сили.

5. Развити са конкретни подходи за усъвършенстване на планирането на развитието и използването на Въоръжените сили.

Може да се направи оценката, че **дисертационният труд и достигнатите приноси са лично дело на дисертанта**. Доказателство за това е задълбочеността на извършените анализи и изключително доброто взаимно обвързване и систематизиране на получените резултати. Голяма част от разглежданите идеи, подходи и решения са оригинални разработки или са нова интерпретация на известни такива, с отчитане на променящите се условия и фактори.

Дисертационният труд е достатъчно добре подкрепен с публикации - общо пет: две самостоятелни – научни доклади от конференции, и три в съавторство с научния ръководител доц. д-р Калин Калинов: от тях две са статии, а една - доклад от конференция.

Резултатите от дисертационния труд към настоящия момент не са използвани реално за постигане на крайни решения в предметната област. Те съдържат широки перспективи за внедряване като: теория и практика на стратегическото управление на системата за сигурност; за целите на образованието и квалификацията на широк кръг от специалисти и ръководители, ангажирани в тази сфера, а така също и в научните изследвания на образователните и изследователските институции, работещи по проблемите на националната сигурност. Не на последно място, те

категорично утвърждават автора като водещ изследовател по проблемите на трансформацията в условията на Р България.

Авторефератът е разработен в съответствие с изискванията и адекватно отразява основните положения и научни приноси на дисертационния труд.

Познавам лично контраадмирал Николай Николов като изключително добре подготвен и уважаван офицер с отлична теоретична подготовка и изявена склонност към научноизследователска работа.

В предлагания дисертационен труд са **допуснати и някои неточности**:

1. В параграф 2.1 авторът коментира „...класическата идея за баланс в обществото между демократичната и либералната идея...”, а малко по-нататък и „...динамичното балансиране на противоречащите си в редица отношения принципи на либерализъм и демокрация...” като ключова характеристика на национална сигурност, „...определяща вътрешно-системно състояние на системата „държава”, в чиито условия протичат процеси на динамичен баланс между либералния и демократичния мотив...”. Считам, че тук по-скоро става дума за намиране на подходящия баланс между идеите за либерализма и етатизма³ при осигуряването на „...хармонично триединство на национална сигурност, индивидуална безопасност и икономическа свобода...”.

2. Считам, че обобщаващото определение за планирането в параграф 2.1.1 като „основна управленска функция, включваща формулирането на един или повече детайлни плана за достигане на оптимален баланс на необходимостите или желанията с наличните (достъпните) ресурси” би следвало да се прецизира по отношение на дефинираната цел „достигане на оптимален баланс”, поради факта, че то се използва във връзка с управлението на сложни системи и процеси, при които винаги има висока степен на неопределеност.

Държа да подчертая, че посочените недостатъци не се отразяват съществено върху значимостта на приносите на дисертационния труд.

---

³ Доктрина и форма на социално и икономическо устройство, според която държавата трябва да бъде ядрото и главната структура, направляваща всички социални и икономически дейности. – Бел. авт.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Отчитайки актуалността на научния проблем, изследван от Николай Иванов Николов в дисертационния труд “Стратегическо планиране и трансформация на въоръжените сили”, неговия обем и качеството на постигнатите научни резултати, считам, че той представлява завършено научно изследване с целесъобразни решения на актуален проблем, свързан с дейността на ВС на съвременния етап. Разработката несъмнено има научни и приложни приноси и съответства на изискванията на ЗРАС и Правилника за неговото прилагане за получаване на образователна и научна степен “доктор” .

В тази връзка, убедено предлагам на уважаемото жури да присъди на контраадмирал Николай Иванов Николов образователната и научна степен “доктор” по научната специалност 05.12.01 “ Организация и управление на Въоръжените сили”.

РЕЦЕНЗЕНТ:

КАП. I РАНГ

МЕДНИКАРОВ, ПРОФ., Д.В.Н.

гр. Варна
7 април 2011 г.